Nr. 6. Kraków, 15 lipca 1926. Rok XV.

PRZEGLĄD ZDROJOWO-KĄPIELOWY

ORGAN POLSKIEGO TOWARZYSTWA BALNEOLOGICZNEGO

DLA POPIERANIA ROZWOJU POLSKICH UZDROWISK.

Redaguje komitet. Redaktor odpowiedzialny: Dr. EDWARD ŻULIŃSKI.

Stali współpracownicy:

Dr Aleksiewicz Józef (Iwonicz), **Dr Aronsohn Juljan** (Krynica), **Dr Cercha Maksymiljan** (Krynica), **Dr Cybulski Teodor** (Rabka), **Docent Dr Bronowski Szczęsny** (Warszawa), **Dr Dembicki Ignacy** (Ciechocinek), **Dr Dydyński Ludwik** (Warszawa), **Dr Fruchtman Aleksander** (Warszawa), **Prof. Dr Gantkowski Paweł** (Poznań), **Prof. Dr Korczyński Ludomił** (Kraków), **Dr Kotulski Ludwik** (Żegiestów-Zakopane), **Dr Kuczewski Antoni** (Zakopane), **Dr Kwiatkowski Benedykt** (Otwock), **Dr Lewicki Stanisław** (Krynica), **Dr Pelczar Zenon** (Truskawiec), **Dr Podsoński Władysław** (Lubień), **Dr Skórczewski Witold** (Krynica), **Dr Stenz Edward** (Gdańsk), **Prof. Dr Szajnocha Władysław** (Kraków), **Dr Wąsowicz Zygmunt** (Krynica), **Prof. Dr Edward Żebrowski** Warszawa-Druskieniki), **Dr Żuliński Edward** (Szczawnica).

Redakcja i Administracja:
Kraków,
ul. Sobieskiego L. 16. c.
P. K. O. Kraków Nr. 406 033.

Ogłoszenia przyjmuje Administracja.

Przedpłata za sezon letni 8 zł.
Dla prenumer. Polsk. Gazety Lekarskiej 4 zł.

„PRZEGLĄD ZDROJOWO-KĄPIELOWY" otrzymują bezpłatnie członkowie Polskiego Towarz. Balneologicznego. — Znajduje się w przedziałach wozów kolejowych, służących bezpośrednim połączeniom uzdrowisk.

Ceny ogłoszeń:

1-a i 4-a strona okładki:		Inne strony i tekst:	
1/1	260 zł	1/1	200 zł
1/2	130 „	1/2	100 „
1/4	65 „	1/4	50 „
1/8	35 „	1/8	25 „
1/16	20 „	1/16	15 „

Przegląd najważniejszych chorób przewlekłych, nadających się do leczenia w polskich uzdrowiskach.

Choroby	Nadają się do leczenia w uzdrowiskach:
Choroby serca i narządu krążenia	**Ciechocinek**, Jaworze, **Krynica**, Morszyn, Ojców, Rymanów, Szczawnica, **Truskawiec**
Choroby nosa, gardła, krtani, płuc i opłucnej	Bystra, Gdynia, Hel, **Iwonicz**, Jaworze, Kamionka, Kosów, Krzeszowice, Nałęczów, Ojców, Otwock, **Rabka**, Sławuta, **Szczawnica**, Truskawiec, Wysowa, **Zakopane**.
Choroby żłądka	Druskieniki, **Krynica**, Rymanów, Szczawnica, Żegestów.
Choroby jelit	**Druskieniki**, Kossów, **Krynica**, Morszyn, Nałęczów, **Truskawiec**, **Rymanów**, Żegiestów, **Szczawnica**
Choroby wątroby i dróg żółciowych	Ciechocinek, Iwonicz, **Krynica**, Morszyn, **Szczawnica**, Truskawiec
Choroby śledziony	Iwonicz, Krynica, Szczawnica, Zakopane, Żegiestów
Choroby nerek i pęcherza	Ciechocinek, Druskieniki Krynica, Nałęczów, Rymanów, Szczawnica, Truskawiec
Choroby kobiece.	Busko, **Ciechocinek**, Czarniecka Gora, Druskieniki, Iwonicz, Jaworze, **Krynica**, Krzeszowice, Lubień W. Morszyn, **Nałęczów**, Niemirów, Rabka, Rymanów, **Solec**, Swoszowice, **Truskawiec**, **Żegiestów**

Choroby	Nadają się do leczenia w uzdrowiskach:
Nerwice ogólne i przewlekłe choroby nerwowe z tłem anatomicznem	Bystra, Ciechocinek, Czarniecka Góra, Grodzisk, Jaworze, Kiselka, Kossów, Krynica, Krzeszowice, Lubień W., Miłowody, Morszyn, Nałęczów, Nowe Miasto, Ojców, Otwock, Solec, Szczawnica, Truskawiec, Zakopane, Żegiestów.
Choroby kości, mięśni i stawów, także na tle gruźliczem	Busko, Ciechocinek, Druskieniki, Iwonicz, Jastrzębie, Krynica, Krzeszowice Lubień W., Morszyn, Niemirów, Podgórze, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.
Choroby przemiany materji, jak otyłość, moczówka cukrowa, dna i t. d.	Busko, Czarniecka Góra, Krynica, Krzeszowice, Miłowody, Morszyn, Nałęczów, Ojców, Otwock, Podgórze, Rabka, Rymanów, Solec, Szczawnica, **Truskawiec**, Żegiestów.
Choroby krwi	Bystra, Jaworze, **Krynica**, Morszyn, **Nałęczów**, Ojców, Szczawnica Truskawiec, **Wysowa**, Zakopane, **Żegiestów**
Zołzy — przymiot	**Busko**, **Ciechocinek**, **Druskieniki**, **Iwonicz**, Jastrzębie, Krzeszowice, **Lubień W.**, Morszyn, Podgórze, **Rabka**, **Rymanów**, **Solec**, **Swoszowice**, **Truskawiec**
Choroby skóry	Ciechocinek, Iwonicz, Krzeszowice, Lubień W., Niemirów, Podgórze, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec
Zatrucia morfinowe, wyskokowe, nikotynowe i rtęciowe.	Grodzisk, Kisielka, Krzeszowice Miłowody, Niemirów, Podgorze, Solec, Swoszowice, Zakopane.

Pamiętajmy o polskich uzdrowiskach!

Burkut

pow. Kossów, stacja kol. Worochta. 1019 m. n. p. m. Szczawa żelazista.

Busko

Wody siarczano-słono-wapienne. jod i sól glauberską zawierające, Woj. Kieleckie, 180 m. n. p. m. Od Kielc 47 wiorst szosą.

Ciechocinek

(nad Wisłą). Silne solanki. Ziemia Warszawska. 357 m n. p. m. Połączony linją boczną z Aleksandrowem, stacia drogi żelaznej Warsz. Bydgoskiej. Frekwencja 15.000 osób.

Druskieniki

Solanki, chlorek wapna i magnu zawierające. Woj. Wileńskie. 17 wiorst od Porzecza, st. drogi żel. Warsz Petersb., około 200 m. n. p. m. Frekwencja dochodz do 10.000 osób.

Gdynia i Puck

uzdrowiska i kąpiele morskie nad Zatoką Gdańską. Stacja kolejowa w miejscu.

Hel

półwysep — uzdrowisko i kąpiele morskie w Bałtyku i zatoce Gdańskiej. Stacja kolejowa w miejscu.

Inowrocław

Solanki — Zakład borowinowy — woj. Pomorskie Frekwencja 3.500 osób.

Iwonicz

Szczawy słono-jodo-bromowe i żelaz.-jodo-bromowe 410 m. n. p. m. 11 klm. od stacji kolei Iwonicz. Z Krakowa przez Tarnów—Stróże, ze Lwowa przez Sambor—Chyrów—N. Zagórz. Frekwencja około 5.400 osób.

Jastrzębie

kąpiele słono-jodowe i borowinowe — woj. Śląskie. Stacja kolejowa w miejscu.

Krościenko

nad Dunajcem. 500 m. n. p. m. Szczawa alk.-słona Pow. N. Targ. Osób 1.000.

Krynica

Szczawy żelaziste. Największy zakład borowinowy. 600 m. n. p. m. Stacia kolei w miejscu. Z Krakowa 6 godzin, ze Lwowa 9 godzin (przez Tarnów). Frekwencja 18.000 osób.

Krzeszowice

pod Krakowem. Kąpiele siarczane. Stacja kolejowa w miejscu.

Lubień Wielki

Najsilniejsze wody siarczane. 275 m. n. p. m. 20 klm. od Lwowa. Stacja kolei Lwów—Sambor w miejscu. Frekwencja 2.000 osób.

Morszyn

Znakomite wody gorzkie i Zakład solankowy, obok Stryja. Eksport wody i soli goązkiej. 320 m. n. p. m. Stacja kolei w miejscu. Frekwencja 1.000 osób.

Nałęczów

Szczawy żelaziste i wapienne. Ziemia Lubelska. 250 m. n. p. m. 5 wiorst od stacji kol. żel. nadwiślańskiej. Frekwencja około 3.000 osób.

Niemirów

Kąpiele siarczane i borowinowe, przyrodolecznictwo. Stacja kol. żel. Rawa Ruska. — Frekwencja 1.000 osób.

Ojców

Stacja klimatyczna, zakład wodoleczniczy. — 19 wiorst od Olkusza. Z Krakowa 17 klm. Frekwencja około 5.000 osób.

Podgórze-Kraków

Zakład kąpielowy wód siarczano-słonych.

Rabka

Solanka jodo bromowa. 487 m. n. p. m. 3 godziny od Krakowa. Stacja kolei w miejscu. Frekwencja około 9.000 osób.

Rymanów

Najobfitsza szczawa słono-alkaliczna, jodowobrom. Polskie Kissingen 450 m. n. p. m. 7 klm. od stacji kolei Rymanów. Z Krakowa przez Tarnów—Stróże, ze Lwowa przez Przemyśl—Chyrów—N. Zagórz.

Solec

Kąpiele siarczane i błotne. — Woj. Kieleckie. Frekwencja 2.000 osób.

Swoszowice

obok Krakowa. Stacja kolei w miejscu. Omnibus. Kąpiele siarczane i błotne, hydropatja, Silnie radjoczynny muł, Frekwencja 2.000 osób.

Szczawnica

Wody alkaliczno-słone i stacja klimatyczna. Około 500 m. n. p. m. Najbliższa stacja kolei Nowy Targ. 41 klm. lub Stary Sącz 42 klm. Frekwencja 5.000 osób Zakład wodoleczniczy i dyetetyczny Dra J. Kołączkowskiego.

Truskawiec

Wody słone, słono glauberskie i siarczane. Około 400 m. n. p. m. — Stacja kolejowa w miejscu. — Z Krakowa przez Przemyśl—Chyrów, ze Lwowa przez Stryj. Frekwencja 7.500 osób.

Wysowa

Wody alkaliczno-słone. Powiat i stacja kolei Gorlice.

Zakopane

Stacja klimatyczna, położona na wysokości 830 do 1000 m. n. p. m. Stacja kolei w miejscu. Frekwencja 20.000 osób. Zakład wodoleczniczy Czerw. Krzyża i Sanatorjum dla chorych piersiowo.

Żegiestów

pow. Nowy Sącz. Szczawa żelazista. Kąpiele rzeczne w Popradzie. Stacja kolei w miejscu. Frekwencja 1.500 osób.

Dr. WŁADYSŁAW PODSOŃSKI.

Choroby stawów i ich leczenie w Lubieniu Wielkim.

Schorzenia stawów tak częste, różnorodne i uporczywe, a tak ważne pod względem społecznym, bo powodujące nieudolność zarobkowania, są przeważnie wcześniej lub później leczone w miejscowościach kąpielowych. Kąpiele siarczane mają od setek lat ustaloną sławę w tym kierunku.

Chcę w niniejszej pracy pomówić o chorobach stawów z punktu widzenia klinicznego, anatomopatologiczego, patogenezy i leczenia fizjoterapeutycznego.

W nomenklaturze i podziałach chorób stawów panuje taki chaos, że, chcąc mieć możność porozumienia się, muszę przeprowadzić najpierw pewien podział tych chorób. Wyrazem tego chaosu są nazwy: rheumatyzm Poucet'a, Jaccoud'a, Still'a, rheumatoid arthritis, guzki Heberdena i setki nazw najrozmaitszych, mniej lub więcej szczęśliwie dobranych. Te same stany chorobowe mają różne nazwy u różnych autorów i znowu pozornie, zewnętrznie podobne stany chorobowe, jednak rzeczywiście zupełnie różne, mają te same nazwy. Interności używają swoich nazw, chirurdzy swoich a nawet wśród internistów są rozbieżne zapatrywania. W leczeniu odgrywa bardzo ważną rolę właściwa diagnoza i dlatego temu momentowi poświęcam wiele miejsca.

Temu pomieszaniu pojęć, na które złożyły się dziesiątki lat, dziwić się nie można, bo praca nad chorobami stawów, czy to w klinice, czy na stole sekcyjnym była bardzo trudna i niewdzięczna. Mało badaczy zwłaszcza wśród anatomo-patologów poświęcało się tej gałęzi nauki. Dostęp do stawu jest trudny, sporządzenie preparatów histologicznych żmudne. Opisy anatomo-patologiczne dają obrazy końcowych zmian, nie posiadających dla klinicysty rozstrzygającego znaczenia.

Dopiero z chwilą rozwoju röntgenologji sprawa ta postąpiła naprzód i obecnie możemy mieć nadzieję, że sprawy chorobowe stawów i części miękkich zostaną poznane tak dokładnie, jakby to było potrzebnem już choćby tylko dla racjonalnego, celowego leczenia.

W obrazach röntgenowskich widzimy same początki choroby i przebieg jej w stawie zamkniętym, nie otworzonym, podczas gdy anatom daje obraz zmian daleko posuniętych, końcowych, w otwartym stawie. Sprawy świeże, początkowe, trudno wogóle znaleźć na stole sekcyjnym, a właśnie te sprawy świeże mogą rzucić najwięcej światła w te ciemności.

Przez poznanie dokładne patogenezy schorzeń stawów ileż niepotrzebnie stosowanych i szablonowo przepisywanych dyjet uniknęliby chorzy, jak szybkie rezultaty możnaby osiągnąć leczeniem specyficznem, organoterapeutycznem, jak możnaby kontrolować postęp leczenia obrazami w röntgenie. Przy pomocy tych obrazów możnaby udoskonalać leczenie kąpielami siarczanemi i proteinoterapją, bo tylko dokładna diagnoza umożliwia precyzyjne leczenie i ścisłą prognozę.

Podział chorób stawów, oparty na znajomości zmian anatomo-patologicznych z uwzględnieniem etyologji jest dzisiaj jedynie racjonalny.

Munk opracował bardzo dokładnie zmiany anatomo-patologiczne zwłaszcza w obrazach Röntgena.

Dzisiaj pracuje jeszcze za mało aparatów Röntgena, byśmy zawsze stanąć mogli wyłącznie na tem racjonalnem stanowisku.

Dotychczas zebrane obrazy röntgenologiczne przez Munka posłużą mi do celów praktyczych, jakich potrzebuje lekarz zdrojowy, pracujący w zdrojowisku siarczanem.

W podziale tych chorób będę się starał uwzględnić, prócz obrazu anatomopatologicznego, patogenezy i przebiegu choroby także i etyologję, o ile ona wogóle jest znaną. Chciałbym obrazy tych chorób długotrwałych możliwie wyodrębnić dla ułatwienia racjonalnego leczenia.

Do Lubienia przyjeżdżają chorzy przez szereg lat dla leczenia się, i przebieg choroby obserwowany u tych samych osób przez długi przeciąg czasu, daje bardzo cenne wskazówki dla ocenienia jakości choroby, jej rozwoju i przebiegu.

Dla orjentacji i dla uproszczenia sprawy wskazań leczniczych, przyjmuję następujący podział chorób stawów:

1. Choroby stawów na tle zakaźnem,
2. Na tle niezakaźnem.

Do rzędu spraw niezakaźnych należą:

a) Choroby stawów na tle dnawem.

b) Choroby stawów na tle zaburzeń tropho-neurytycznych i zaburzeń w wydzielaniu gruczołów dokrewnych.

Według Assmana możnaby stany zapalne stawów nazwać arthritis, a niezapalne arthrosis, podobnie jak nephritis i nephrosa, już choćby dla odróżnienia zasadniczego spraw zapalnych od niezapalnych. Trudności zachodziłyby n. p. przy arthritis urica, gdzie sprawa dnawa daje w niektórych fazach przebiegu przecież obraz wyraźnie zapalny.

Do pierwszego działu zaliczyć należy, sprawy ostre, jak ostry gościec stawowy, zajmujący więcej stawów z wysoką gorączką, z surowiczymi wysiękami, świadczącymi o znacznej sile zarazka, wywołującego ostry stan zapalny, z ewentualnem następowem zajęciem wsierdzia.

Dalej należą tutaj sprawy na tle zakażeń krętkami, dwoinkami rzerzączki, prątkami Kocha, laseczkikami Sighi-Kruse i błonicy. Te sprawy chorobowe wyłączam z dzisiejszych rozważań.

Do tego samego działu należą przewlekłe zakażenia jużto z wysiękami silnymi surowiczymi, arthritis chronica exsudativa infectiosa, i z wysiękami włóknikowymi arthritis chronica fibrosa v. adhaesina: formy te mogą się rozwijać następowo z ostrych, a więc secundaria, lub pierwotnie, z małem nasileniem, a więc primaria.

W pierwszej grupie już same nazwy wskazują, o jakie procesy tu chodzi, a więc o sprawy stawowe zapalne ostre, świeże i przewlekłe, jużto od samego początku przebiegające z mniejszem nasileniem, już też wyłaniające się ze spraw ostrych. W przewlekłych sprawach mamy wypocinę więcej surowicza lub włóknikową. Jaki będzie wysiek, zależy to tak od osobistej własności allergji i konstytucji danego osobnika, jak od wieku i od stopnia zjadliwości zarazka chorobotwórczego. Wiemy, że u osobników młodych występują raczej wysięki surowicze, u starszych włóknikowe i że zjadliwsze zarazki wywołują wysięki surowicze, a słabsze zarazki raczej włóknikowe.

W formie ostrej wysiękowej zajmuje stanowisko dosyć odrębne zapalenie stawów, obejmujące u młodzieży większą ilość stawów, zawsze po 2 do 3 latach, kończące się śmiercią, opisane przez Still'a

i Chaoffard'a. W tej formie występują silne zaniki mięśni i wyraźna chera.

Dla oznaczenia jakości wysięku, często wystarczy badanie kliniczne. W wątpliwych wypadkach obraz roetgenologiczny wyjaśni nam na pewne, czy mamy do czynienia z wysiękiem surowiczym, czy też włóknikowym, z następowem szybkiem organizowaniem się tkanki łącznej i unieruchomienia stawów. W Roentgenie widzimy wtedy jednostajny silny cień, nieodróżniający się wiele od kości. Proces taki włóknikowy, zamienia chrząstkę na tkankę łączną i prowadzi do zupełnego zniszczenia stawu i unieruchomienia go. Klinicznie jest bardzo ważną wiadomość, z jaką formą mamy do czynienia, bo wczesne leczenie ortopedyczne może funkcje stawu uratować.

W dalszym rozwoju tej arthritis adhaesiva widzi się zanik i ścieńczenie kości długich. Wyraźnie to występuje na drugich i trzecich członach palców u rąk. Kości śródręcza wykazują zanik beleczków i rozwój tkanki łącznej, a więc w Roentgenie lekkie wyjaśnienie kości śródręcza W Roentgenie widzi się rozszerzenie części szpiku kostnego i ścieńczenie warstwy korowej kości długich. W tym okresie występują nadwichnięcia kości, bo proces bliznowacenia w różnych częściach torebki stawowej, zmienionej zapalnie, jest różny i pewne mięśnie, pociągając kość w jednym kierunku, wywołują odchylenia od osi i nadwichnięcia. Im sprawa chorobowa świeższa, tem obraz jest jaśniejszy; im sprawy późniejsze, tem więcej zalewają się obrazy, tem więcej zwyrodniałej tkanki łącznej, tem wybitniejsze przesunięcia kości, tem trudniej znaleźć różnicę między sprawą zapalną a zwyrodnieniem.

Do przewlekłej postaci zapalnej wliczyćby należało te formy, które przeważnie nazywaliśmy arthritis pauperum, Rheumatoid-arthritis Garrod'a.

Te wszystkie formy cechuje wypocina włóknikowa, doprowadzająca do zniekształtnienia i zaniku stawów. W tych formach występuje wypocina także w częściach miękkich stawu, w torebkach ścięgnistych. Torebki stawowe są zgrubiałe. Stawy mają kształt wrzecionowaty. W tych formach arthritis adhaesiva, jak już zaznaczyłem, występują zaniki kości, palce wydają się chudsze. Skóra nad stawami jest blada lub sina. Zaniki mięśni są tem wyraźniejsze, im sprawa corobowa trwa dłużej.

Co do etyologji tej formy, to zwracam uwagę, że chorzy często podają, jako początek choroby, zapalenie migdałków. Wobec tego, że ci chorzy są skłonni do nawrotów choroby, trzeba zwrócić specjalną uwagę na odpowiednią pielęgnację jamy ust i gardła, należy traktować każde zapalenie migdałków jako chorobę ciężką, bo mogącą zaostrzyć na nowo chwilowo utajoną chorobę stawów.

Do działu drugiego wliczam choroby na tle dnawem.

Przypadki z wyraźnymi guzkami moczanowymi tj. złogami kwasu moczowego, lub z wyraźnymi atakami ostrej dny, łatwo bez badania krwi rozpoznać. Wygląd schorzałych stawów jest często bardzo charakterystyczny, o połysku właściwym i charakterystycznej bladości. W stawach schorzałych dnawo wyczuwa się delikatne chrzęszczenia, podobne do drobnobańkowych rzężeń słyszanych uchem. U mężczyzn przy dnie zauważa się nieraz z obliterowane żyły w formie twardych sznurków na napletku. Nieraz są złogi kwasu moczowego w chrząstkach małżowin usznych.

W wypadkach wątpliwych wyjaśnia istotę sprawy obraz rentgenelogiczny, bardzo charakterystyczny. W obrazie rentgenelogicznym widzi się w dnie w kościach porozrzucane nieregularne jasne miejsca, otoczone ciemniejszym rąbkiem kostnym. Tego obrazu nie widzi się nigdy ani w chorobach działu pierwszego ani trzeciego. Jest on wprost charakterystyczny dla dny.

Według Munka, zbiera się kwas moczowy w płynach czy to mazi stawowej, czy to w torebkach stawowych i ścięgnistych, czy też w szpiku kostnym i rozpuszcza beleczki kostne przy pomocy pracy komórek olbrzymich w miejscach nekrozy.

Chrząstka sama jest na działanie kwasu moczowego bardzo odporna i dlatego przy dnie nie tworzą się tak szybko ankilozy. W procesach daleko posuniętych widać, że proces niszczenia chrząstki postępuje zawsze od kości.

Do wywołania zmian dnawych w stawie nie wystarcza według Munka zwiększona ilość kwasu moczowego krwi, ale potrzebną jest jeszcze patologiczna fizykalno chemiczna zmiana koloidów, płynów ustroju i tkanek.

W grupie następnej mieszczą się schorzenia ze zmianami, powstałymi na tle zmian starczych, ewolucyj w ustroju, może skutkiem zaburzenia równowagi między układem współczulnym a błędnym, lub też na tle zmian w wydzielaniu hormonów z gruczołów dokrewnych Wspomnimy o nich pokrótce. Arthrosis genuina sive ulceroa lub ovaripriva. Tutaj jest obraz röntgenelogiczny zupełnie inny od poprzednich. Forma jest sucha, zmian zapalnych niema. Na chrząstkach stawowych i na główkach kości zauważa się nadżerki, reszta nie okazuje zmian. Tutaj stawy są wolne, ruchome mimo daleko posuniętych owrzodzeń kości. Wzdłuż płaszczyzn stawowych zauważa się pewne cienie, podobnie jak przy akromegalji; wskazywałoby to na podobną etyologję. Płaszczyzny stawowe są wolne. Torebki stawowe są wyraźnie zgrubiałe, ale bez zmian zapalnych, o konturach wyraźnych, ostrych w Röntgenie.

W tej formie zauważa się wpływ zaburzeń czynnościowych jajników na chorobę stawów. Występują one w klimakterjum. U mężczyzn spostrzega się ją rzadziej. Wielu autorów, uważając, że wydzielanie wewnętrznych gruczołów ma wpływ na te schorzenia stawów, leczy je jodem, adrenaliną i wogóle organoterapeutycznie.

Tutaj zaliczyćby należało t. zw. guzki Heberdena, występujące symetrycznie i to przeważnie najpierw na końcowych członach palców u rąk czwartego, piątego a potem 3-go i 2-go. W początkach choroby chorzy odczuwają w palcach bole i parestezje. Początek powolny po 40 roku życia. Częściej u kobiet. Dziedziczność wyraźna. W późniejszym wieku zastój choroby. Proces ten polega na przeroście i bujaniu części kostnych w formie charakterystycznych guzków, położonych bezpośrednio przy stawie. Badań histologicznych brak. Röntgen stwierdza, że obraz nie odpowiada dnie, lecz raczej zmianom troofoneurytycznym. Z czasem występuje zwyrodnienie płaszczyzn stawowych i unieruchomienie stawu. Guzki te mogą pojawiać się przy równoczesnych innych schorzeniach stawów, tak dnawych jak i chronicznych zapalnych.

W stawach i torebkach stawowych mogą powstawać złogi soli wapniowych, jako takie w Röntgenie widoczne.

Arthritis deformans Virchow'a, a raczej arthrosis jestto schorzenie stawów, wywołane przez chroniczne zaburzenie odżywania wszystkich części staw tworzących, które prowadzi do za-

niku i zużycia chrząstki, a następnie do bujania regeneratywnego pewnych części z następowemi eksostozami i exchondrozami. Jestto proces degeneratywno proliferacyjny o formie przerostowej i zanikowej. Tej formie jest właściwem, że odporność części stawowych, a zwłaszcza chrząstki, jest mniejsza, jak wymogi stawiane przez życie. Pod wpływem pracy zużywa się staw. Momenty etyologiczne: starość, dyskrazja, momenty naczyniowo-ruchowo odżywcze, uraz, mechaniczne wpływy, a nawet zakażenie, klimakterjum.

Arthrosis neuropatica przy tabes i syringomyelji. Tutaj także wliczyłbym spondylitis deformans u starszych, idącą od dolnych kręgów ku górnym i ankylo-poetica typu Bechterewa u młodszych, idącą od kręgów górnych ku lędźwiowym.

Co do etyologji tych chorób, to odgrywają tutaj rolę rozliczne momenta, jak np., u osobnika dziedzicznie obciążonego wystąpić może predyspozycja skutkiem zaburzeń w wydzielaniu wewnętrznem, a choroba zostaje ostatecznie wywołaną przez wpływy natury urazowej lub zakaźnej. Tych różnych kombinacji jest ilość niezliczona.

Oprócz chorób wyżej wymienionych, dostarczających materjału dla leczenia kąpielowego u wód siarczanych, mamy w Lubieniu Wielkim wielu chorych z procesami następowymi po złamaniach, zwichnięciach i różnych urazach stawów i kości.

c. d. n.

Bibljografja polskiego zdrojownictwa.

zebrał

Dr Stanisław Anatol Lewicki, lekarz zdrojowy w Krynicy.

II.

105. **J. N. Rostworowski.** O warzelni soli i kąpielach w Ciechocinku. Bibl. warsz. 1846, 126.

106. **K. Rugiewicz.** Opredjelenije okrugow ochrany Kemmernskich, Baldonskich, Druskienickich i Ciechocińskich istocznikow mineralnych wod. Gorn. Żurn. 1891, 125.

107. **Kazimierz Rouppert.** Zapiski grzyboznawcze z Ciechocinka i innych stron Królestwa Polskiego. Kosmos 1911, 740.

108. **St. Ruppert.** Ciechocinek. Sprawozdanie za r. 1896 i 1897, Zdrowie 1898.

109. **Henryk Ruppert.** Ciechocinek. Zakład zdroj. kąpiel. Warszawa 1896.

110. Idem. Ciechocinek. Zakład zdroj. kąp. W wydaniu zbiorowem H. Dobrzyckiego zob. Dz. I. 51.

111. Idem. Kilka uwag w sprawie zaprowadzenia kanalizacji w Ciechocinku. Zdr. 1900, 429, także Gaz. lek. 1900, 540.

112. **P. S.** Krótkie przepisy używania słonych wód ciechocińskich. Warszawa 1851.

113. **F. Siewruk i A. Fuchs.** Krótki opis zakładu wód mineralnych w Ciechocinku. Warszawa 1876.

114. **J. Skłodowski.** O warunkach żywienia się osób przyjezdnych w naszych miejscowościach leczniczych (Ciechocinek, Nałęczów, Ojców). Sprawozdanie delegata Tow. hygien. warsz. na posiedz. Wydz. zdrojow. Gaz. lek. 1900.

115. **Emil Sokal.** Ciechocinek w obecnej chwili. Wędrowiec 1896.

116. **W. Sokołowski i A. Matuszewski.** Woda mineralna słono-siarczana ciechocińska, źródło tak zwane słabe. Gaz. lek. 1873.

117. **Stępniewski.** Z Ciechocinka. Tyg. ilustr. 1866.

118. **Stieren** badał chemicz. żoły Ciechocińskie i muł. Rozbiór ten podaje Zieleniewski. Balneologja str. 170, zob. Dz. I. 388.

119. **A. Stockmann.** Ciechocińskie kąpiele błotne. Gaz. lek. 1872, 705.

120. Idem. Spostrzeżenia z praktyki lekarskiej w Ciechocinku. Gaz. lek. 1875.

121. Idem. Ozon w powietrzu ciechocińskiem. Gaz. lek. 1881, 971.

122. Idem. Ciechocinek pod względem lekarskim. Warszawa 1882.

123. **J. Schnabl.** Woda żelazna w Ciechocinku. Gaz. lek. 1874. 174.

124. **J. Wisłocki.** O leczeniu cierpień reumatycznych w Ciechocinku. Gaz. lek. 1880, 193.

125. **M. Wolkowicz.** Kilka uwag z powodu „Sprawozdania z chorób leczonych w Ciechocinku w sezonie letnim w r. 1894 przez F. Arnsteina". Med. 1895, 7.

126. **Wreden i Fuchs,** zobacz Dz. IX, 52.

127. Idem. Rozbiór chemiczny wody mineralnej (trzyprocentowej solanki) i szlamu ciechocińskiego. Gaz. lek. 1875.

128. **Ludwik Zeiszner.** Ueber den Jurakalk von Ciechocinek. Moskau 1847, także Leonhards Neues Jahrb. f. Miner. 1847, 156.

129. To samo po polsku (O formacji Jura w Ciechocinku). Bibl. warsz. 1848, 425.

130. Idem. Wiadomości o studni arteryjskiej w Ciechocinku. R. T. N. K. 1864, 19.

DRUSKIENIKI.

1. **A. F. Adamowicz.** O wodach druskienickich. Kurjer wileński 1840, 46.

2. **Adamowicz.** Książki świeżo wydane o wodzie mineralnej Druskienickiej. Wizerunki i rozstrząsana naukowe 1841. XIX, 130.

3. **Bierklund i Kasselman** badali w r. 1867 wody druskienickie; podane w Dz. X, 5.

4. **Bobrowski.** Mineralne wody w Druskienikach. Kurjer wileński 1861, 67.

5. **E. Bratkowski i E. Żebrowski.** Wpływ wody druskienickiej „Nasza" na wydzielanie soku żołądkowego. Zdrowie 1912, 546; także Gaz. lek. 1912 i osobna odbitka.

6. **W. Bujakowski.** Obecny stan oraz wartość lecznicza zdrojów Druskienickich. Warszawa 1884 (odbitka z Med.).

7. Idem. Druskieniki, zdrojowiska wód słonych. Zdr. 1888, 68.

8. Idem. Druskieniki. czasop. Krynica 1889.

9. Idem. Druskieniki, balneo-hidro- i klimtato tierapiewticzeskoje ich znaczenije. Petersburg 1892.

10. Idem. Druskieniki. Wyd. zbior. H. Dobrzyckiego zob. Dz. I, 51.

11. **Kaz. Choński.** Uwagi nad naturą, działaniem i użyciem Druskienickich wód. Wilno 1841; to samo P. T. L. W. 1841. 157; to samo Wilno 1851.

12. **Djanin** rozbierał wodę miner. w Druskienikach ze źródła „Nasza" w r 1910. Rozbiór ten podaje Żebrowski, zobacz Dz. X, 5.

13. Druskieniki pod Grodnem. Tyg. petersb. 1842, 579.

14. Druskieniki, Atheneum 1843. I, 194.

15. Druskieniki, Tyg. ilustr. 1877, Nr. 84.
16. Putewoditel po Druskenikskim mineralnym wodam. Sezon 1897. Izd. Prawlenija Obszer. Druskeniks. miner. wod. Wilno 1897.
17. Druskieniki. Zdr. 1909, 487.
18. Zdrojowisko Druskieniki. Zdr. 1911, 257.
19. Druskieniki. Radioczynne wody mineralne (prospekt).
20. Zdrojowisko Druskieniki. Radioczynne wody mineralne. Wilno 1912.
21. **Ign. Fonberg.** Opisanie wody mineralnej Druskienickiej. Wizerunki i rozstrząsania naukowe 1835, XI, 5.
22. Idem. Opisanie wody mineralnej Druskienickiej. Wilno 1838.
23. **St. Grzegorzewski.** Przewodnik po Druskienikach i okolicy. Warszawa 1908.
24. **Grundzach.** Co w Druskienikach zrobiono i co najpilniejszego zrobić jeszcze należy. Odczyt w Sekcji balneol. Tow. hygien. warsz. 1911.
25. **A. K. Hryniewicz.** O wodzie mineralnej Druskienickiej. Wilno 1842.
26. **Inostramzeff.** Znaczenie druskienikskich mineralnych istoczników. Petersburg 1882.
27. **Jarosiński.** Wrażenia z wycieczki lekarzy Siedleckich do Druskienik. Odczyt w Sekcji balneol. Tow. hygien. warsz., także ogłoszony drukiem, gdzie, nie wiadomo.
28. **Kasselmann,** zob. Dz. X, 3.
29. **Stan. Konwerski.** Radioczynność zdrojów Druskienickich. Odb. ze Zdr. 1909.
30. Idem. Nasze zdrojowiska i uzdrowiska. Kilka słów o leczeniu chorych w Druskienickim zakładzie wodoleczniczym. Zdr. 1910, 472; zob. także Dz. II, 7.
31. Idem. Pięciolecie zdrojowiska druskienickiego 1907—1911. Wilno?
32. **Ign. Kraszewski i Ksaw. Wolfgang.** Druskieniki, szkic literacko-lekarski. Wilno 1848. Sprawozdanie o tem p. Wl. w Bibl. warsz. 1851, III, 348.

Wiadomości sprawozdawcze i informacyjne. — Korespondencje.

MORSZYN.

Zakład zdrojowo-kąpielowy wód słono-gorzkich.

Miejscowość Morszyn (pow. Stryjski, woj. Stanisławowskie) przy stacji kolejowej tegoż imienia, leży na Podkarpaciu na wysokości 325 m. n. p. m., w okolicy o terenie falistym, wnoszącym się stopniowo ku Karpatom, w odległości 25 minut jazdy od M. Stryja.

Kolej, poczta i telegraf na miejscu.

Morszyn otaczają rozległe lasy szpilkowe, pokrywające łagodne wzgórza, z których roztacza się malowniczy widok na łańcuch wschodnich Beskidów.

Odpowiednio do położenia swego posiada Morszyn klimat podgórski leśny, o idealnej czystości powietrza, pozbawionego zupełnie kurzu.

Środki lecznicze Morszyna stanowią: zdroje wód słono gorzkich, pokłady borowiny, przyroda i djetetyczne odżywianie.

Najważniejszy ze zdrojów, „Zdrój Bonifacego“, stanowi 50-metrowej głębokości studnię, z której przy pomocy pompy wydobywa się solankę, najsilniejszą w Polsce i jedną z najbardziej stężonych wód, jakie znane są w Europie, całkowicie nasyconą, o stężeniu 32° Beaume.

Skład chemiczny tej wody jest następujący (według rozbioru dokonanego w r. 1922, przez prof. Sz. Dzierzgowskiego): W litrze solanki znajduje się:

Chlorku sodu 72,05 gr., Siarczanu sodu 41,51 gr., Siarczanu potasu 18,45 gr., Siarczanu magnesu 11,96 gr., Chlorku magnezu 47,35 gr., Chlorku potasu 38,80 gr.

Według składu swego woda ta zbliżona jest najbardziej do wody Kissingeńskiej, gorzkiej Friedrichshallskiej, a następnie do wody Karlsbadzkiej i Marjenbadzkiej.

Z solanki zdroju tego wytwarzane są na miejscu znane powszechnie przetwory lecznicze zdrojowe: „Sól gorzka Morszyńska“ i „Woda gorzka Morszyńska“.

Solanka stosowana jest na miejscu zarówno do picia, jak i do kąpieli, wszędzie, naturalnie, w bardzo znacznem rozcieńczeniu, dającem możność ścisłego przystosowania stopnia jej stężenia do potrzeb leczniczych poszczególnego pacjenta.

Oprócz źródeł powyższych wód mineralnych Morszyn posiada bogate pokłady niezwykle cennej borowiny leczniczej.

Kąpiele zarówno mineralne, jak borowinowe wydawane są w łazienkach, mieszczących się w budynku murowanym, położonym w parku, w bliskości willi nakładowych.

Prócz powyższych kąpieli stosowane są kąpiele gazowe, z gorącego powietrza, igliwiowe i zabiegi wodolecznicze.

Cały teren zakładowy, łazienki i wille są skanalizowane i zaopatrzone zapomocą wodociągu w doskonałą wodę źródlaną do picia.

Wskazania lecznicze w Morszynie, obejmują choroby przemiany materji (otyłość, artretyzm), kamicę żółciową i nerkową, stwardnienie tętnic, choroby przewodu pokarmowego, reumatyzm, choroby kobiece, zołzy, krzywicę, nerwobóle, neurastenję, wyczerpanie itp. Przeciwskazania odnoszą się do gruźlicy, zapalenia nerek, owrzodzeń żołądka, chorób serca, chorób umysłowych.

W zdrojowisku ordynuje lekarz zakładowy, Dr. K. Chmielewski, prócz tego zapewniona jest pomoc felczerska i masaże.

Główną bolączkę Morszyna stanowi wielki brak mieszkań. Po zupełnem zniszczeniu Zdrojowiska w czasie wojny odbudowane zostały 2 wille zakładowe, położone w wielkim kilkudziesięciomorgowym parku, mogące pomieścić zaledwie kilkadziesiąt osób. Prócz tego poza parkiem znajduje się kilkanaście mniejszych i większych domów prywatnych. Skutkiem braku mieszkań na miejscu w Morszynie wielu kuracjuszów lokuje się w pobliskiem mieście powiatowem Stryju, skąd dojeżdża specjanymi pociągami „kąpielowymi“ (25 minut jazdy).

W willi zakładowej „Pod Kotwicą“ prowadzony jest, pod kierunkiem lekarza zdrojowego, Zakład djetetyczny, w którym żywienie chorych przystosowane jest ściśle do wymagań prowadzonej przez nich kuracji.

W Zakładzie znajduje się czytelnia, fortepian, w parku zakładowym plac tennisowy i krokietowy. Bliskość i łatwość komunikacji ze Stryjem (4 pary pociągów dziennie) umożliwiają korzystanie z rozrywek miejskich (teatr, koncerty, kinematografy, cukiernie, restauracje itp.).

Prześliczna falista okolica o niezwykle bogatej roślinności dostarcza możności używania niezliczonych pięknych spacerów. Bliskość Karpat daje oka-

zję do czynienia bliższych i dalszych wycieczek w najpiękniejsze okolice kraju.

Sezon trwa od 1 czerwca do końca września. Taksy uzdrowiskowej nie pobiera się. Frekwencja gości w sezonie wynosi 500 do 600 osób.

Ceny: W r. 1925 ceny pokojów wynosiły od 2 do 4 zł., ceny utrzymania od 5—7 zł. dziennie, kąpiele mineralne od 1.50—3.00 zł.

Cechę, odróżniającą Modszyn od innych zdrojowisk, stanowi jego czysto wiejski charakter. Jest to wprost idealne miejsce do prowadzenia kuracji przy zastosowaniu wszystkich, tak obficie danych Morszynowi przez naturę, środków leczniczych w warunkach bytowania wiejskiego, wśród przepięknej przyrody miejscowej, zdala od zgiełku miejskiego, ale jednocześnie zdala od rozrywek i urozmaiceń, dostarczanych przez zdrojowiska, tłumnie odwiedzane. Kto poszukuje sumiennej kuracji i wypoczynku, znajdzie je w Morszynie, kto szuka w zdrojowisku karnawału letniego, winien Morszyn omijać.

Najdogodniejsza komunikacja z Warszawy, Łodzi, Krakowa, Poznania, Wilna prowadzi przez Lwów, skąd przez Stryj do Morszyna przejazd trwa 2 godziny.

Zdrojowisko jest własnością Towarzystwa lekarzy polskich b. Galicji i znajduje się pod zarządem sp. akc. „Zdroje Polskie" w Warszawie przy ulicy Pięknej Nr. 2 m., tel. 83-60.

Zarząd.
(podpis nieczytelny)

Z prasy.

„Wychowanie Fizyczne", kwartalnik, poświęcony higjenie szkolnej i kształceniu cielesnemu w domu, szkole, armji i stowarzyszeniach, red. nacz. Prof. Uniwers. E. Piasecki, Poznań 3, Chełmońskiego L. 20.

Opuscil prasę Nr. 3 rocznika VII, który zawiera m. in. artykuły Knudsena, d-rów Dybowskiego, Misiury i Stojanowskiego, prof. gimn. Fidzińskiego, dalej oceny nowych książek polskich i obcych, streszczenia, sprawozdania z towarzystw, instytucyj i zjazdów, z ruchu ćwiczebnego, ustawy, rozporządzenia i przepisy, notatki bibljograficzne, na mównicy, kronika.

Wiadomości bieżące.

Do Polskiego Towarzystwa balneologicznego przystąpiło Uzdrowisko Zakopane i Gremium właścicieli pensjonatów, hoteli i restauracji w Krynicy.

Redakcja otrzymała: Wychowanie Fizyczne, r. 1926, 2, 3. Zdrój Ciechociński 1926 Nr. 8. Echo Krynickie 1926 Nr. 18 i 19 Głos Zakopiański 1926 Nr. 16. Orli lot Z. 5 i 6.

Ceny pensjonatów i mieszkań w Szczawnicy. Obecnie został przez komisję zdrojową ustalony nowy cennik na pensjonaty i mieszkania w Szczawnicy, a mianowicie: mieszkanie z całodziennem utrzymaniem w pensjonacie I. kategorji do 11 zł., w II. kat. do 9.50, w III do 8 zł. dziennie. Za samo utrzymanie w pensjonacie. I kat. do 7 zł., w II kat. do 6 zł., w III do 5 zł. Za pokój jednoosobowy w I kat. do 4 zł., za pokój dwuosobowy do 3 zł., za dwuosobowy do 5.50, w III kat. za pokój jednoosobowy do 2 zł., za pokój dwuosobowy do zł. 3.50 dziennie.

Koszty pobytu w uzdrowiskach. Związek uzdrowisk polskich w Warszawie informuje o kosztach pobytu w następujących uzdrowiskach krajowych: Powidze obok Gniezna, sezon do 15-go września, dzienne utrzymanie od 6.25 do 7.25 zł. od osoby. Skole woj. Stanisławowskie sezon do konca sierpnia, dzienne utrzymanie od 6 do 8 zł. od osoby. Informacyj udziela magistrat.

Lista lekarzy w uzdrowiskach krajowych.

Lista lekarzy w Ciechocinku.

1. Dr. *Benisławski Artur.*
2. Dr. *Bukowska Jadwiga.*
3. Dr. *Ciągliński Kazimierz.*
4. Dr. *Czerny Marjan*
5. Dr *Dembicki Ignacy.*
6 Dr. *Drac Juljan.*
7. Dr, *Fafius Tadeusz*
8. Dr. *Fiszman J*
9. Dr. *Hurwicz Joachim.*
10. Dr. *Knobel Norbert.*
11. Dr. *Krukowski Stanisław.*
12. Doc. Dr. *Lorentowicz Leonard.*
13. Dr. *Łaski Wincenty*
14. Dr. *Łukowicz Marceli.*
15. Dr *Meliński Fryderyk.*
16. Dr. *Przyrębel Michał.*
17. Dr. *Rubinstein Michał.*
18. Dr. *Rudzki Przemysław.*
19. Dr. *Tannenbaum Leon.*
20. Dr. *Tarnowski.*
21. Dr. *Wąsowski Tadeusz.*
22. Dr. *Wygodzki Majer.*

Lista lekarzy w Iwoniczu.

1. Dr. *Aleksiewiez Józef.*
2. Dr. *Brajczewski T.*
3 Dr. *Mahl Fryderyk.*
4. Dr. *Szorr J.*
5. Dr. *Turżańshi Jarosław.*
6. Dr. *Wallach Zygmunt.*

Lista lekarzy w Krynicy.

1. Dr. *Aronsohn Juljan*
2. Dr. *Askenazy Zygmunt*
3. Dr. *Bardach Albert.*
4. Dr. *Better Ignacy*
5. Dr. *Brand Leon.*
6 Dr. *Brotman Salomon.*
7. Dr. *Cercha Maksymiljan*
8. Dr. *Ciechański Aleksander.*
9. Dr. *Daszkiewicz Ludwik.*
10. Dr. *Dębicki Klemens.*
11. Dr. *Edelman Bernard.*
12. Dr. *Ehrenpreis Edward.*
13. Dr. *Freundlich Henryk.*
14. Dr. *Gorski Xsawery.*
15. Dr. *Heller Tadeusz.*
16. Dr. *Hirszbajn Daniel.*
17. Dr. *Kaufer Efraim.*
18. Dr. *Kmietowicz Franciszek* sen.
19. Dr. *Kmietowicz Franciszek* jun.
20. Dr. *Kopf Leon.*
21. Dr. *Kopp Anatol.*
22. Dr. *Kornberg Ignacy.*
23. Dr. *Korbel Herman.*
24. Dr. *Krzemiński Witold.*
25. Dr, *Latinik Jan.*
26. Dr. *Lewicki Stanisław*
27. Dr. *Mayer Józef.*
28. Dr. *Melcerówna Anna.*
29. Dr. *Morgensternowa Józefa..*
30. Dr. *Perłowski Edward.*
31. Dr. *Reichowa Franciszka.*
32. Dr. *Rosenberg Ludwik.*
33. Dr. *Skórczewski Witold.*
34. Dr. *Starzewski Józef.*
35 Prof Dr. *Szymonowicz Władysław.*
36. Dr. *Wąsowicz Zygmunt.*
37. Dr. *Wilner Samuel.*
38. Dr. *Wolski Antoni.*
39. Dr. *Zyrzycki Emanuel.*

DENTYSCI:

1. Dr. *Prätzel Gustaw.*
2. Dr. *Raps Leon,*

Lista lekarzy w Szczawnicy.

1. Dr. *Dettloff Kotarska Helena*
2. Dr. *Grossfeld Henryk*
3. Dr. *Hamerschlag Rudolf*
4. Dr. *Kochlöffel Rudolf.*
5. Dr. *Kropaczek Wilhelm,*
6. Dr. *Mohr Bronisław.*
7. Dr. *Schreiber Józef.*
8. Dr. *Szumowski Władysław.*
9. Dr. *Walter Bolesław.*
10. Dr. *Włyński Tadeusz.*
11. Dr. *Wojnarowska Antonina*
12. Dr. *Żuliński Edward*

Lista lekarzy w Truskawcu

1. Dr. *Alter Leopold*
2. Dr. *Bilas Bronisław.*
3. Dr. *Edelman S*
4. Dr. *Henman Zygmunt.*
5. Dr. *Kluger Władysław.*
6. Dr. *Mindes Joachim*
7. Dr. *Opieński Jan.*
8. Dr. *Pelczar Zenon*
9. Dr. *Prasdul Tadeusz*
10. Dr. *Reich Zdzisław*
11. Dr. *Rodörfer Jakób.*

Lista lekarzy w Zakopanem.

1. Dr. *Białyniecki Birula Teodor*
2. Dr. *Brzeziński Edmund*
3. Dr. *Czaplicki Zdzisław.*
4. Dr. *Dadej Kazimierz*
5. Dr. *Dobrowolski Lucjan.*
6. Dr. *Fiszer Ludwik*
7. Dr. *Gabryszewski Tadeusz*
8. Dr. *Januszowski Aleksander.*
9. Dr. *Jasiński Stefan.*
10. Dr. *Karwowski Hugo.*
11. Dr. *Kraszewski Wacław.*
12. Dr. *Kuczewski Antoni.*
13. Dr. *Melinis*
14. Dr. *Miszke Kazimierz.*
15. Dr. *Morawski Karol.*
16. Dr *Nowotny Gustaw*
17. Dr. *Papier Szymon*
18. Dr. *Sokołowski Olgierd*
19. Dr. *Staroniewicz Marceli*
20. Dr. *Wiselman Józef.*
21. Dr. *Żydhoń Józef.*

Połączenia kolejowe z uzdrowiskami z Warszawy, Poznania, Lwowa i Krakowa.

Do Truskawca.

Z Warszawy Głównej kurjer odjazd 21·40, Truskawiec przyjazd 13 42. — Z Poznania odjazd 21·40 Truskawiec przyjazd 19·29. — Z Krakowa (przez Przemyśl) odjazd 23·20, Truskawiec przyjazd 12·07.

Do Rymanowa, Iwonicza.

Z Warszawy Głównej kurjer odjazd 23·00, Rymanów przyjazd 12·38, Iwonicz przyjazd 12·25. — Z Poznania odjazd 21·40, Rymanów przyjazd 12·38, Iwonicz przyjazd 12·25. Z Krakowa odjazd 6·40, (kurjer) przyjazd Iwonicz 12·25, przyjazd Rymanów 12·38.

Do Zegiestowa i Krynicy.

Z Warszawy Głównej odjazd kurjer 18·00, przyjazd Żegiestów-Zdrój 8 05, Krynica 9·07. — Z Poznania kurjer odjazd 21·40, w Tarnowie przesiada do osobowego, Żegiestów przyjazd 12·29, Krynica 13·50 przyjazd. — Z Krakowa kurjer odjazd 2·50, osobowe o 1.·10 i 22·30, Krynica przyjazd kurjer 9 07, osobowe przyjazd Krynica 20·00 i 6·50, Żegiestów przyjazd kurjer 8·05, osobowe 18 42 i 5·29.

Do Rabki i Zakopanego.

Z Warszawy Głównej kurjer odjazd 18·00, i 23·00 przyjazd Rabka 5·48, 11·04, przyjazd Zakopane 7·25 i 12·40. — Z Poznania kurjer odjazd 21·40, w Krakowie przesiadać do kurjera, przyjazd Rabka 11·04, Żakopane 12·40. — Z Krakowa kurjer odjazd 2·35 i 8·05, osobowe 8·50, 13 30, 23·35, do Rabki przyjazd kurjer Rabka 5·48 i 11·04, osobowe Rabka przyjazd 13·.8, 17·01, 23·42. 4·06, przyjazd kurjer Zakopane 7 25 i 12·40, osobowe 15·43, 20·20 i 6·20. — Do **Szczawnicy** przez N. Targ przyj. 6·32, 5·05, do Szczawnicy przez N. Targ i Stary Sącz przyjazd 4·11, 17 31.

Do Gdyni, Pucka i Helu.

Z Krakowa odjazd 19·55 przyjazd Gdynia 9·42, Puck 11·03, Hel 12.39. — Z Krakowa odj. osob. 9 30, z Warszawy odj. bezpośrednio 20·55, Gdynia przyj. 7·48, Puck przyj. 9·17, Hel przyj. 11·00. — Z Warszawy pospieszny 23 40, osobowy Gdynia 9·42, Puck 11·03, Hel 12·39.

Ze Lwowa do Truskawca i Lubienia Wielkiego.

Lwów kurjer odjazd 9·30 i osobowy 23·55, Truskawiec przyjazd kurjer 12·38, osobowy 5·20, osobowy odjazd 7·45, 8·25, 14 05, 14 30, 23·50. przyjazd Lubień W. 8 39, 9·16, 14 52, 15·19, 0·38.

Do Rymanowa i Iwonicza.

Lwów odjazd osobowy 7·45, Rymanów przyjazd 15·30, Iwonicz 15 40.

Do Żegiestowa i Krynicy.

(przez Nowy Zagórz).

Lwów osobowy odjazd 23·50, Krynica przyjazd 13 50, Żegiestów 12 37.

(przez Tarnów).

Lwów odjazd kurjer 18·20 i osobowy 23 25, przyjazd Żegiestów 5 36 i osobowy 12 37, przyjazd Krynica 6·50 i osobowy 13·50

Do Rabki i Zakopanego.

(przez Kraków)

Lwów kurjer odjazd 15·45, przyjazd Rabka 4·06 Zakopane przyjazd 6 50, (Nałeczów, Busko stacja Kielce przyjazd 7·40).

Do Druskienik.

Warszawa Główna kurjer odjazd 23·30, Druskieniki przyjazd 5 47. — Warszawa Wileńska osobowy odjazd 7·45, Druskieniki przyjazd 14·43.

Do Ciechocinka.

Warszawa Główna kurjer odjazd 10 55 i 23 35, Ciechocinek przyjazd 15 31 i 4 31 — Warszawa Główna osobowy odjazd 7·20 i 13·55, 22·45, Ciechocinek przyjazd 14·07, 21,07, 6·02,

TRUSKAWIEC
DR. WŁADYSŁAW KLUGER
b. asystent Kliniki lekarskiej Uniw. Jagiellońskiego
ordynuje — willa „JADWINÓWKA".

Dr. Z. PELCZAR
ordynuje jak zwykle
W TRUSKAWCU